

УДК 811.111'373.611'276.6:616.9

EFFICIENCY OF THE SUFFIX –ITIS IN TERM FORMATION FOR THE DESIGNATION OF INFECTIOUS DISEASES**ПРОДУКТИВНІСТЬ СУФІКСА –ITIS В УТВОРЕННІ ТЕРМІНІВ - НАЗВ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ****(на матеріалі латинської та англійської терміносистем)****Synytsia V.G. / Синиця В.Г.***s.f.s., as.prof. / к.ф.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-8346-3662

*Higher State Educational Institution of Ukraine**“Bukovinian State Medical University”,**Chernivtsi, Tetral'na Sq, 2 58000**Вищий державний навчальний заклад України**«Буковинський державний медичний університет»,**Чернівці, Театральна площа, 2 58000***Bieliaieva O.M./Бляєва О.М.***s.ped.s., as.prof./к.пед.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-9060-4753

*Higher State Educational Institution of Ukraine**«Ukrainian Medical Stomatological Academy», Poltava**Вищий державний навчальний заклад України**«Українська медична стоматологічна академія», Полтава***Myronyk O.V. / Мироник О.В.***s.m.s., as.prof. / к.мед.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-5717-7267

SPIN: 5163-7385

*Higher State Educational Institution of Ukraine**“Bukovinian State Medical University”,**Chernivtsi, Tetral'na Sq, 2 58000**Вищий державний навчальний заклад України**«Буковинський державний медичний університет»,**Чернівці, Театральна площа, 2 58000*

Анотація. У порівняльному аспекті на матеріалі латинської та англійської терміносистем досліджується продуктивність суфіксального способу утворення термінів на позначення інфекційних захворювань, спричинених патогенними мікробами, спірохетами, вірусами, та інвазійних хвороб, обумовлених патогенними найпростішими або членистоногими. Прослідковується фіксація відібраних номінативних одиниць в сучасних латинських та англійських медичних енциклопедичних словниках. Здійснюється лексико-семантична характеристика досліджуваних термінологічних одиниць. Приділяється увага питанням синонімії та етимологічному дослідженню ілюстративного матеріалу.

Ключові слова: інфекційні хвороби, паразитарні хвороби, суфікс -itis, латинські терміни галузі «інфектологія», англійські терміни галузі «інфектологія», продуктивні моделі термінотворення.

Вступ. За даними літератури, інфекційні захворювання сягають 20-40% від загальної кількості хвороб людини. На сьогоднішній день медицині відомо понад 1200 інфекційних захворювань, тому різні аспекти вивчення сучасного стану номенклатури, термінології і класифікації інфекційних хвороб, проблеми професійної термінології та систематизації в сучасних медичних стандартах,

особливості медичної термінології англійської, німецької, французької, української, російської субмов інфекційних та інвазійних хвороб не залишаються поза увагою дослідників: Вольфберг Д.М. (1998), Самуйленко А.Я. та Євглевський А.А. (2013), Зіменковський А.Б. (2013), Телеки М.М. (2019) та ін. Однак детального дослідження стосовно латинських термінів на позначення інфекційних та паразитарних хвороб, утворених суфіксальним способом, зіставлення їх з відповідниками в англійській мікротерміносистемі нами не виявлено, тоді як, наприклад, лінгвістичний аналіз способів терміноутворення в сучасній англійській офтальмологічній терміносистемі став предметом дисертаційного дослідження С.В. Швецової [Іркутськ, 2005].

Мета дослідження – виявити представленість дериватів з суфіксом *-itis* в латинській мікротерміносистемі «Інфектологія», розглянути роль цього суфікса в утворенні англійських інфекційних термінів, виявити тип структурної організації відібраних термінологічних одиниць.

Методи дослідження. При проведенні дослідження використано описовий метод, який передбачав збір та систематизацію відібраного фактичного матеріалу; метод компонентного аналізу уможливив розщеплення досліджуваних термінологічних одиниць на мінімальні семантичні зв'язки.

Об'єктом дослідження слугували латинські та англійські терміни на позначення інфекційних та паразитарних хвороб, утворені за допомогою суфікса *-itis*.

Джерельна база. Фактичний матеріал виокремлений методом суцільної вибірки з національного підручника «Інфекційні хвороби» [1], підручника «Паразитарні хвороби» [2], Міжнародного класифікатора хвороб МКХ-10, код А00 - В 99 Деякі інфекційні та паразитарні хвороби[3]. Латинські та англійські відповідники відшукувалися в низці авторитетних словників [4,5,6,7]. Етимологічний аналіз здійснювався з опорою на словник Дворецького Й.Х. [8].

Основний матеріал. Медична термінологія послуговується значною кількістю термінів, утворених саме суфіксальним способом. Згідно даних, наведених у відомій роботі Новодранової В.Ф., яка вивчала латинські іменникові та прикметникові суфікси, а також їхню продуктивність у творенні саме медичних термінів, суфікси грецького походження складають групу в 17 одиниць і утворюють інтернаціональний шар в медичній термінології [9]. У досліджуваній нами предметній галузі «інфекційні та паразитарні хвороби» кількість їх значно обмежена: нами виявлено лише п'ять дериваційних груп, представлених суфіксами грецького походження, а саме, *-itis*, *-ismus*, *-oma*, *-ema*, *-osis/-iasis*, які стосуються саме субстантивних утворень.

Терміни з суфіксом *-itis*

Сьогодні суфікс *-itis* є незамінним компонентом для утворення клінічних термінів на позначення запальних процесів в організмі. Французький лікар Франсуа Соваж (1706 -1767) був першим, хто у XVIIIст. використав цей компонент для утворення терміна «запалення очеревини - *peritonitis*» В інфектології цей суфікс використовується для утворення термінів - назв запального характеру, спричинених певним вірусом, до яких відносяться гепатити, різновиди енцефалітів (напр., кліщовий енцефаліт, японський

енцефаліт, енцефаліт Сент-Луї, каліфорнійський енцефаліт, венесуельський, східний та західний енцефаломієліти коней), поліомієліт, лімфоцитарний хориоменінгіт та паротит епідемічний.

Вірусні гепатити (лат. *Hepatitis virosa*, англ. *Viral hepatitis*) складають велику групу інфекційних захворювань людини: це гострі гепатити, спричинені вірусами А, В, С, D, Е, та хронічні гепатити, спричинені вірусами В, С, D. Вербально в латинській медичній терміносистемі вони представлені терміном грецького походження *hepatitis*, який складається з компонента *hepar* (основа *hepat-*) - печінка, вказуючи тим самим конкретно на орган, що піддається ураженню, та суфікса *-itis*. Щоб зацентувати увагу, який саме з вірусів викликав захворювання, до домінантного терміна додаються відповідні літери. Отже, інфекціоністам відомі латинські та англійські терміни *hepatitis A*, *hepatitis B*, *hepatitis C*, *hepatitis D*, *hepatitis E* і навіть *hepatitis G*. Разом з тим треба відмітити, що два із названих видів гепатитів мають синонімічні назви як в українській, так і латинській та англійській мовах. Так, поряд з українським терміном «гепатит А» вживається термін «інфекційний гепатит»; в латинській мові їм відповідають терміни *hepatitis A*, *hepatitis epidemica*; в англійській мові – *hepatitis A* та *infectious hepatitis* (абревіатура - ІН).

Гостре висококонтагіозне інфекційне захворювання, яке супроводжується ураженням багатьох залозистих органів (переважно слинних) і центральної нервової системи, описане Гіппократом ще у V ст. до н.е., кодифікується в латинській медичній терміносистемі як дволексемний термін *parotitis epidemica*; в англійській мові для передачі цього поняття використовується або автентичний термін *mumps* або латинський термін, адаптований до граматики англійської мови, *epidemic parotitis*. Синтаксично латинський термін *parotitis epidemica* відноситься до узгодженого означення; етимологічно обидві лексеми є грецького походження. Перший компонент *parotitis* структурально можна розщепити таким чином: грецький префікс *para-* у значенні біля + грецький корінь *ot-* від іменника *us*, *otos* вухо + грецький суфікс *-itis*; означення *epidemica* сягає грецького прикметника *epidemos* – поширений серед народу (в свою чергу прикметник *epidemos* складається з грецького префікса *epi-* над та грецького іменника *demos* народ). На нашу думку, термін *parotitis epidemica* є високоінформативним: вказується на локалізацію захворювання (йдеться про привушні залози), акцентується увага на характері захворювання (йдеться про запальний процес) та дається попередження про надзвичайно високу контагіозність захворювання. Тим не менше, в оригінальній американській медичній літературі переважно використовується термін *mumps*.

Латинський термін *encephalitis* є грецького походження і містить два компоненти: першу позицію посідає грецький іменник *enkephalos* – головний мозок, другу - грецький суфікс *-itis*. В англійській терміносистемі він зафіксований без будь-яких змін: *encephalitis*. Цим терміном лікарі користуються, коли наявні клінічні ознаки залучення до інфекційного процесу півкуль головного мозку. В предметній галузі «Інфектологія» досліджувану термінологічну одиницю використовують, коли йдеться про усі вірусні та бактеріальні енцефаліти. Додавання до ключового терміна додаткових

компонентів інформує про вірус, що спричинює дане захворювання (напр., лат. *Encephalitis acarina*; англ. *tick-borne encephalitis* – кліщовий енцефаліт), на сезонність захворювання (напр., лат. *encephalitis autumnalis* – осінній енцефаліт чи англ. *Summer encephalitis* – літній енцефаліт), на зону першої появи та регіон поширеності нозологічної форми (напр., лат. *Encephalitis japonica*, англ. *Japanese encephalitis* – японський енцефаліт). Вивчення етіології енцефалітів супроводжувалось появою низкою термінологічних одиниць, що призвело до явища синонімії. Так, наприклад, сьогодні для інфекціоністів рівнозначними є латинські терміни *encephalitis Americana* та *encephalitis Saint-Lois*, хоча в англійській терміносистемі фіксується тільки один термін – *Saint-Lois encephalitis*. Як показує аналіз сучасних медичних енциклопедичних словників, в структурі термінів з домінантою *encephalitis* в англійській мові досить часто спостерігається топонімний компонент, порівн. англ. *Murray Valley encephalitis* (епідемії 1950-1951 років), *Powassan encephalitis* (вперше спостерігався в 1958 році) *etcetera*. За словником Дорналда [6, том. 1, с. 768-769], до словникової статті *encephalitis* включено 15 топонімних утворень.

Латинський термін *choriomeningitis* (англ. *choriomeningitis*) в сучасних енциклопедичних медичних словниках тлумачиться як «поєднане запалення оболон і судинних сплетень головного мозку» [7, т. 4, с.363]; терміноутворюючими компонентами є грецьке слово *chorion* – оболонка, шкіра + грецький іменник *meninx*, основа *mening-* – мозкова оболонка + грецький суфікс *-itis*. В предметній галузі «Інфектологія» фіксується двослівний термін *choriomeningitis lymphocytica* (англ. *Lymphocytic choriomeningitis*) – гостра, вірусна зоонозна інфекційна хвороба, яка була виокремлена в окрему нозологічну одиницю внаслідок досліджень Ч. Армстронга і Р. Д. Лілліу 1933 році. Синонімічними до нього виступають епонімний латинський термін *morbus Armstrongi* та його англійський еквівалент *Armstrong's disease*, а також трислівний описовий латинський термін *meningitis acuta aseptica* [5, vol.1, p.358] і англійський еквівалент *acute a septic meningitis* [6, том 2, с. 1407].

Під терміном поліомієліт (лат. *poliomyelitis*, англ. *poliomyelitis*) сучасна медицина розуміє «гостре інфекційне захворювання, що виникає спонтанно або внаслідок епідемії та спричиняється переважно полівірусом» [6, том 2, с. 1848]. Кожен етап вивчення цієї небезпечної нозології супроводжувався виникненням інших назв, серед яких латинський епонімний термін *morbus Heine-Medini* (англ. *Heine's-Medini's disease*) – хвороба Гайне-Медіна. Захворювання отримало таку назву на честь німецького лікаря Якоба фон Гайне (1800- 1879), який у 1840 році дав системний опис перебігу хвороби, назвавши її спінальним дитячим паралічем (лат. *Paralysis infantilis*, англ. *infantile paralysis*) та шведського лікаря Карла Оскара Медіна (1847-1927), який у 1890 році зацентрував увагу на епідемічному поширенні хвороби та зробив припущення про інфекційну природу недуги (лат. *Poliomyelitis epidemica*, англ. *Epidemic poliomyelitis*). Латинський термін *poliomyelitis acuta anterior*, англ. *Acute anterior poliomyelitis* (гострий передній поліомієліт) був запропонований німецьким терапевтом Адольфом Кусмаулем (1822-1902) у 1874 році.

До складу латинського терміна *poliomyelitis* входять три компоненти:

грецький прикметник *polios* (сірий) + грецький іменник *myelos* (спинний мозок) + грецький суфікс *-itis*, тому даний термін перекладається «запалення сірої речовини спинного мозку».

Висновки. Резюмуючи вищевикладене зазначимо, що усі латинські терміни з суфіксом *-itis* в мікротерміносистемі «Інфектологія» є виключно грецького походження; кількість терміноелементів сягає двох (*hepatitis*, *encephalitis*) або трьох компонентів (*poliomyelitis*, *choriomeningitis*). В англійській мікротерміносистемі «Інфектологія» переважно використовуються латинські терміни, які у більшості випадків не зазнали жодних орфографічних змін. Щодо інвазійних хвороб, то ані в латинській, ані в англійській мовах ми не відшукали жодного терміна, утвореного за допомогою суфікса *-itis*, що цілком логічно з огляду на визначальну ознаку зазначеного афікса. Наявність синонімічних утворень пояснюється, на нашу думку, історією вивчення нозологічної форми і є цілком виправданим явищем.

Література.

1. Інфекційні хвороби: підручник (ВНЗ IV р. а.) / О.А. Голубовська, М.А. Андрейчин, А.В. Шкурба та ін.; за ред. О.А. Голубовської. - 2-е вид., Київ: Медицина. – 2018. - 688 с.
2. Пішак В. П. Паразитарні хвороби: підручник. - Чернівці: Прут, 1998. - 327с.
3. Міжнародний класифікатор хвороб МКХ-10. Режим доступу: [www.surgery.org.ua>Documents>Details](http://www.surgery.org.ua/Documents/Details).
4. Georgi Arnaudov. Terminologia medicapolyglotta: Latinum-Russkij-English-Francais -Deutsch, Sofia: Medicina et Physcultura. – 1979. - 943 p.
5. Rudzitis K. Terminologia medica induobusvo luminibus. -Vol. 1.- Riga: Liesma, 1973. -1039 p., Vol.2, Riga:Liesma. – 1977. - 866 p.
6. Люстрований англо-український медичний словник Дорналда у двох томах, Львів: Наутіліус. – 2002. - 2688 с.
7. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник у чотирьох томах, Том 1А-Д/укладачі: Л.І. Петрух, І.М. Головка, Київ: ВСВ «Медицина». – 2012. - 700 с., Том.2 Е–Н/укладачі: Л.І. Петрух, І.М. Головка, Київ: ВСВ «Медицина». – 2013. - 744 с., Том 3 О-С/укладачі: Л.І. Петрух, І.М. Головка. - Київ: ВСВ «Медицина».- 2016. - 744 с., Том 4 Т-Я /укладачі: Л.І. Петрух, І.М. Головка, Київ: ВСВ «Медицина».- 2016.- 600 с.
8. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь.- Москва: Русский язык.- 1976. -1096 с.
9. Новодранова В.Ф. Именное словообразование в латинском языке и его отражение в терминологии, Москва: Языки славянских культур.- 2008.- 328 с.

References:

1. Infektsiini khvoroby: pidruchnyk (VNZ IV r. a.) / O.A. Holubovska, M.A. Andreichyn, A.V. Shkurbatain.; zared. O.A. Holubovskoi. 2-e vyd., Kyiv: Medytsyna.- 2018.- 688 s.
2. Pishak V. P. Parazy`tarnixvoroby` : pidruchny`k, Chernivci: Prut.- 1998.- 327 s.
3. Mizhnarodny`j klasy`fikator xvorob MKX-10. Rezhy`mdostupu: [www.surgery.org.ua>Documents>Details](http://www.surgery.org.ua/Documents/Details).

4. Georgi Arnaudov. Terminologia medicis polyglotta: Latinum-Russkyi-English-Francais-Deutsch, Sofia: Medicina et Physcultura.- 1979.- 943 p.
5. Rudzitis K. Terminologia medica induobus voluminibus, Vol. 1, Riga: Liesma, 1973.- 1039 p., Vol. 2, Riga: Liesma.- 1977.- 866 p.
6. Iliustrovanyi anhlo-ukrainskyi medychnyi slovnyk Dornalda u dvokhtomakh. -Lviv: Nautilus.- 2002.- 2688 s.
7. Ukrainsko-latynsko-anhliiskyi medychnyi entsyklopedychnyi slovnyk u chotyrokhtomakh, Tom 1A-D/ukladachi: L.I. Petrukh, I.M. Holovko.- Kyiv: VSV «Medytsyna».- 2012.- 700 s., Tom 2 E-N/ukladachi: L.I. Petrukh, I.M. Holovko, Kyiv: VSV «Medytsyna».- 2013. - 744 s., Tom 3 O-S/ukladachi: L.I. Petrukh, I.M. Holovko.- Kyiv: VSV «Medytsyna».- 2016.- 744 s., Tom 4 T-Ya/ukladachi: L.I. Petrukh, I.M. Holovko.- Kyiv: VSV «Medytsyna».- 2016.- 600 s.
8. Dvoretzkyi Y. Kh. Latynsko-russkyi slovar, Moskva: Russkyi yazik, 976, 1096 p.
9. Novodranova V.F. Ymennoe slovo obrazovanye v latynskomy azykey ehootrazhenye v terminolohyy.- Moskva: Yazyky slaviansky khkultur.- 2008.- 328 s.

Summary. *The efficiency of the suffix method in term formation for the designation of infectious diseases caused by pathogenic microbes, spirochetes, viruses, and invasive diseases caused by pathogenic protozoa or arthropods is investigated on the bases of Latin and English term systems according to the comparative aspect. The fixation of selected nominative units in modern Latin and English medical encyclopedic dictionaries is traced. The lexical and semantic description of the selected terminological units is carried out. Attention is paid to the issues of synonymy and etymological study of the illustrative material.*

The purpose of the study is to identify the presence of derivatives with the suffix *-itis* in the Latin microterminal system "Infectology", to consider the role of this suffix in the formation of English infectious terms, to identify the type of structural organization of selected terminological units.

Conclusions. *Summarizing the above, we note that all Latin terms with the suffix *-itis* in the infectology microsystem are exclusively Greek in origin; the number of term elements reaches two (hepatitis, encephalitis) or three components (poliomyelitis, choriomeningitis).*

Key words: *infectious diseases, parasitic diseases, suffix *-itis*, Latin terms in the field of «Infectology», English terms in the field of «Infectology», effective model of term formation.*